

ОСОБЛИВОСТІ АНТИДОПІНГОВОЇ ОСВІТИ У СПОРТІ В УКРАЇНІ (НА МАТЕРІАЛІ ОПИТУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ)

Мирослав Дутчак¹

<https://orcid.org/0000-0001-6823-272X>

Катерина Коваль²

<https://orcid.org/0009-0009-3155-2645>

¹⁻² Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Україна

кореспондент-автор – М. Дутчак: mdutchak@uni-sport.edu.ua

doi: 10.32626/2309-8082.2025-30(4).232-239

Актуальність теми. Освіта є ключовим інструментом профілактики порушень антидопінгових правил і формування культури «чистого спорту». З огляду на підходи до оновлення Всесвітнього антидопінгового кодексу та міжнародного стандарту з освіти, вивчення стану та проблем антидопінгової освіти в Україні набуває особливої актуальності. Розуміння реального рівня обізнаності спортсменів, джерел отримання знань і освітніх потреб є важливим підґрунтям для модернізації національної системи антидопінгової просвіти. **Мета й методи.** Метою дослідження було визначення ставлення спортсменів до сучасного стану, позитивних і проблемних аспектів, а також можливих напрямів удосконалення антидопінгової освіти у спорті в Україні. Опитування 434 спортсменів різних видів спорту проводилося онлайн (Google Forms). **Результати роботи.** Первинні антидопінгові знання формуються переважно з неформальних джерел – від тренерів, медіа та соціальних мереж. Понад половина спортсменів брали участь в освітніх програмах, найчастіше на базі платформи ADEL WADA. Поширеними формами навчання є цифрові тренінги та лекції, проте найбільш ефективними спортсмени вважають практичні заняття, інтерактивні тренінги й ігрові методики. Основними темами залишаються цінності «чистого спорту» та наслідки використання допінгу, водночас процедурні питання (ADAMS, TUE, допінг-контроль) висвітлюються недостатньо. Найефективнішими каналами інформування визначено YouTube, Instagram і Telegram. **Ключові висновки.** Виявлено високий рівень зацікавленості спортсменів у здобутті антидопінгових знань та усвідомлення важливості освітнього компоненту в системі протидії допінгу. Необхідним є створення багаторівневої, диференційованої системи антидопінгової освіти, що поєднує цифрові технології з інтерактивними методами, а також посилення ролі НАДЦ, спортивних федерацій і закладів освіти у формуванні культури «чистого спорту».

Ключові слова: допінг, освітні програми, тематика та види занять, «чистий спорт».

Myroslav Dutchak, Kateryna Koval. Features of anti-doping education in sport in Ukraine (based on a survey of athletes)

Abstract. Education is a key instrument for preventing anti-doping rule violations and fostering a culture of “clean sport.” In light of the recent approaches to updating the *World Anti-Doping Code* and the *International Standard for Education*, the examination of the current state and challenges of anti-doping education in Ukraine gains particular significance. Understanding athletes’ actual level of awareness, sources of information, and educational needs provides an essential foundation for modernizing the national system of anti-doping education. **Purpose and methods.** The aim of the study was to determine athletes’ attitudes toward the current state, positive and problematic aspects, and potential directions for improving anti-doping education in sport in Ukraine. A survey of 434 athletes from various sports disciplines was conducted online via Google Forms. **Results.** Initial anti-doping knowledge is predominantly acquired from informal sources – coaches, media, and social networks. More than half of the surveyed athletes had participated in educational programs, most frequently on the WADA ADEL platform. Common forms of training include digital courses and lectures; however, athletes regard practical sessions, interactive workshops, and gamified methods as the most effective. The main educational topics remain the values of “clean sport” and the consequences of doping use, while procedural aspects (ADAMS, TUE, doping control) are insufficiently covered. The most effective communication channels identified were YouTube, Instagram, and Telegram. **Key conclusions.** The study revealed a high level of athletes’ interest in acquiring anti-doping knowledge and an awareness of the importance of the educational component within the anti-doping system. It is necessary to develop a multi-level, differentiated system of anti-doping education that combines digital technologies with interactive methodologies, as well as to strengthen the role of the *National Anti-Doping Center (NADC)*, sports federations, and educational institutions in cultivating a culture of “clean sport.”

Keywords: doping; educational programmes; topics and formats of training; clean sport.

Вступ

На сучасному етапі розвитку спорту боротьба з допінгом набуває комплексного характеру, в якому провідне місце посідає освіта як ключовий інструмент профілактики порушень і формування культури «чистого спорту».

Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA) розпочало роботу над новою редакцією Всесвітнього антидопінгового кодексу (Кодекс) та міжнародних стандартів до нього, у відповідь на зростаючий запит від країн-підписантів Кодексу про зміну підходів до протидії допінгу [19]. ВАДА анонсує, що документи у новій редакції набудуть чинності 1 січня 2027 року. Важливі зміни торкнуться насамперед Міжнародного

стандарту з освіти. Серед ключових концептів виокремлюються перегляд механізму визнання освітніх програм задля уникнення дублювання та оптимізації ресурсів; професіоналізація діяльності освітян шляхом формулювання чітких вимог до їхніх компетенцій і кваліфікацій; запровадження системного моніторингу та оцінювання якості й ефективності освітніх заходів; розширення охоплення на персонал підтримки спортсменів, що є ключовими агентами впливу на їхню поведінку; посилення координації між національними організаціями, федераціями та урядовими структурами; а також формування ширшого освітнього пулу, який включатиме додаткові категорії спортсменів та персоналу [20].

Держави, що характеризуються високою ефективністю реалізації антидопінгової політики, вже впроваджують багаторівневі освітні ініціативи, спрямовані на спортсменів, тренерів, спортивних лікарів і менеджерів [1]. Важливою тенденцією сучасної практики є запровадження обов'язкових освітніх курсів для професійних атлетів та членів їхніх команд, що забезпечує системність профілактики, підвищує рівень обізнаності та формує відповідальне ставлення до дотримання принципів «чистого спорту» [3].

Існує кілька фундаментальних аргументів на користь визначення освітніх програм як базового напрямку боротьби з допінгом на національному рівні. По-перше, освіта сприяє формуванню внутрішньої мотивації спортсменів дотримуватися принципів чесної гри, що є більш стійким механізмом, ніж зовнішній тиск через страх покарання; саме освітня складова дозволяє закладати етичні цінності у спорт із раннього віку. По-друге, профілактика через освіту є економічно ефективнішою, ніж утримання масштабних систем тестування й розслідувань, що особливо важливо для країн із обмеженими ресурсами. По-третє, освітні програми долають проблему нерівного доступу до антидопінгових ресурсів, оскільки цифрові платформи дозволяють поширювати якісні знання навіть у регіонах зі слабкою інфраструктурою. По-четверте, освіта знижує ризики ненавмисних порушень, пов'язаних із недостатньою поінформованістю про заборонені речовини чи методи, що є актуальним для юних спортсменів та їхнього оточення. Нарешті, освітній підхід, заснований на універсальних цінностях чесної гри, менш піддатливий до політичних маніпуляцій і сприяє формуванню єдиної етичної платформи для різних країн. Отже, розвиток антидопінгової освіти дозволяє створити стійку систему запобігання допінгу, яка ґрунтується не лише на санкціях, а на свідомому виборі спортсменів, одночасно зменшуючи вплив політичних та фінансових факторів і забезпечуючи більш справедливі умови у міжнародному спортивному середовищі [2, 8].

Для ефективної імплементації Міжнародного стандарту необхідне ґрунтовне розуміння сучасного стану антидопінгової освіти в Україні, адже саме вона виступає ключовим інструментом профілактики та формування культури «чистого спорту» [17]. Тому однією з важливих не вирішених проблем у цій сфері є виявлення позитивних і проблемних аспектів, а також визначення перспектив формування та реалізації освітніх програм у системі антидопінгової діяльності у спорті в Україні через призму сприйняття цільової аудиторії.

Дослідження виконано згідно з темою «Теоретичні та технологічні засади оздоровчо-рекреаційної

рухової активності та здорового способу життя різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U107534) у відповідності до Плану НДР НУФВСУ на 2021–2025 рр.

Мета дослідження – визначити ставлення спортсменів до сучасного стану, позитивних і проблемних аспектів, а також можливих напрямів удосконалення антидопінгової освіти у спорті в Україні.

Матеріали та методи

Учасники. У дослідженні взяли участь 434 спортсмени, серед яких переважали чоловіки (64,75 %), тоді як жінки становили 35,25 %. Вікові характеристики вибірки коливалися від 8 до 61 року (середній вік – 19,7 року, медіана – 18 років). Основну частину становили спортсмени юніорського та молодіжного віку: 50 % були неповнолітніми до 18 років, а ще 34 % належали до категорії 19–25 років. Частка респондентів віком 26–35 років дорівнювала 12 %, тоді як спортсменів старших за 35 років виявилось лише 4 %. Вибірка об'єднувала українських спортсменів різних видів спорту з різним рівнем підготовленості: 38% мали понад 11 років спортивного стажу, близько 39 % – від 6 до 11 років, 13,4 % – 3-5 років, а 9,7 % займалися спортом менше двох років.

Організація дослідження. Опитування проводилося онлайн із використанням форми Google Forms у період з грудня 2024 р. до лютого 2025 р. та охоплювало респондентів з різних регіонів України. Анкету поширювали за сприяння спортивних федерацій, клубів, інших суб'єктів сфери спорту. Усі учасники брали участь в опитуванні добровільно, надаючи інформовану згоду на участь у дослідженні. Дослідження здійснено відповідно до етичних принципів, визначених Гельсінською декларацією Всесвітньої медичної асоціації, із дотриманням норм конфіденційності, добровільності та анонімності.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел і документальних матеріалів, аналіз і синтез, порівняння, анкетне опитування та методи описової статистики. Анкету розроблено як структурований опитувальник із переважанням закритих запитань, що включали альтернативні (так/ні), шкальні (за 5-бальною системою) запитання множинного вибору, а також кілька відкритих полів для текстових відповідей. Опитування мало характер одноразового зрізу, що дало змогу зафіксувати рівень знань і ставлення спортсменів до антидопінгової освіти на момент участі. Для забезпечення достовірності отриманих даних запитання формулювалися нейтрально, а їх послідовність була впорядкована за тематичними блоками. Зміст анкети охоплював основні аспекти антидопінгової освіти: від базової обізнаності та попереднього освітнього досвіду до виявлення потреб і пропозицій щодо формату та змісту подальших освітніх програм.

Результати дослідження

Аналіз отриманих даних засвідчив, що перші знання про допінг спортсмени найчастіше отримували з неформальних джерел інформації. Зокрема, кожен третій респондент зазначив, що вперше дізнався про проблему допінгу зі спортивних засобів масової інформації та соціальних мереж. Ще 25 % учасників вказали, що первинне ознайомлення з цим питанням відбулося під час занять спортом у молодшому віці, ймовірно, від тренерів чи старших спортсменів. Більш інституційні форми ознайомлення були менш поширеними: 18 % опитаних отримали перші знання про допінг у закладах вищої освіти, а 14 % – безпосередньо під час участі у змаганнях.

Провідними джерелами антидопінгових знань для українських спортсменів залишаються тренери та медіа. Саме тренери найчастіше виступають основними носіями такої інформації: 38–49 % респондентів отримали від них відомості про ключові аспекти, зокрема процедури допінг-контролю, ризики для здоров'я, а також формували базові переконання щодо допустимості чи недоступності використання заборонених речовин та методів. Водночас значну роль відіграють медіа-ресурси. Близько 40–45 % опитаних відзначили, що телебачення, соціальні мережі та інтернет були важливими джерелами інформації, особливо на етапі первинного ознайомлення з темою.

Національний антидопінговий центр (далі – НАДЦ) посів третє місце за поширеністю серед джерел отримання антидопінгових знань. Його ресурси стали важливим каналом інформування для близько чверті респондентів, насамперед щодо правових наслідків порушень і процедур контролю. Менш значущими джерелами виступали спортивні федерації (12–20 %) та батьки (12–18 %), які впливали переважно на формування ставлення до допінгу в юному віці. Заклади формальної освіти згадувалися епізодично (менше 10 %), що свідчить про недостатню інтеграцію антидопінгової тематики в освітній процес на різних рівнях.

Отже, отримані результати свідчать, що первинні знання спортсменів переважно формуються поза межами офіційної системи антидопінгової освіти – через тренерів і неформальні канали комунікації. Таке домінування неформальних джерел антидопінгової інформації створює ризики фрагментарності та спотворення змісту знань спортсменів, адже інформація, отримана з медіа або міжособистісного спілкування, часто має поверхневий або емоційно забарвлений характер, що може перешкоджати належному розумінню нормативних вимог і процедур антидопінгового контролю. Це підкреслює необхідність системного впровадження формалізованих освітніх програм, заснованих на стандартизованих матеріалах

і науково обґрунтованому змісті, а також підвищення рівня готовності тренерів до реалізації антидопінгової освіти. Одночасно варто посилити інституційну роль НАДЦ, спортивних федерацій, а також закладів середньої загальної, передвищої та вищої освіти у забезпеченні системності, достовірності й ефективності антидопінгової просвіти в Україні.

У ході дослідження було проаналізовано досвід участі спортсменів в освітніх антидопінгових програмах. Понад половина респондентів (58 %; 250 осіб) зазначили, що брали участь щонайменше в одній освітній програмі, тоді як майже 42 % ніколи не проходили спеціальних навчання із протидії допінгу. Це вказує на значний потенціал для розширення охоплення відповідними освітніми заходами. Найчастіше спортсмени згадували платформу Anti-Doping Education and Learning (далі – ADEL) WADA, яка виступає основним інструментом самостійного навчання (на це вказали 68 % учасників серед тих, хто проходив освітні заходи).

НАДЦ було зазначено у 27 % відповідей, що відображає його помірну, але помітну роль серед офіційних інституцій, залучених до поширення антидопінгових знань. Національні спортивні федерації згадувалися у 20 % відповідей, тоді як міжнародні федерації – лише в 11 %, що демонструє нерівномірність інституційної участі різних організацій у просвітницькому процесі. Характерною особливістю вибірки є те, що переважна більшість учасників освітніх програм мали високий рівень спортивної кваліфікації: понад 80 % з них виступали щонайменше на національних змаганнях, а 39 % брали участь у чемпіонатах світу. Це підтверджує тенденцію, що антидопінгова освіта в Україні наразі більш активно реалізується серед елітних спортсменів, тоді як для ширших груп атлетів залишається менш доступною.

Отримані результати вказують на необхідність розширення антидопінгової освіти за межі спорту вищих досягнень, зокрема її системного впровадження у дитячо-юнацький та резервний спорт. Важливим завданням є створення багаторівневої освітньої моделі, що охоплюватиме спортсменів різних вікових і кваліфікаційних категорій, а також тренерів, медиків і представників спортивних організацій. Такий підхід сприятиме формуванню сталої культури «чистого спорту», підвищенню антидопінгової грамотності та забезпеченню довгострокового профілактичного ефекту у спортивному середовищі.

У межах дослідження здійснено аналіз видів занять, що застосовувалися в освітніх антидопінгових програмах. Результати показали, що найпоширенішими були тренінги на базі цифрових платформ – їх згадали 149 разів (32 %), що свідчить про широке впровадження

онлайн-рішень, передусім платформи ADEL WADA. Лекції та семінари зазначено у 105 відповідях (23 %), що підкреслює збереження традиційних форматів, організаторами яких здебільшого виступають НАДЦ та національні спортивні федерації. Вебінари та онлайн-курси згадувалися 80 разів (17 %), що свідчить про активну адаптацію освітнього процесу до дистанційних форматів. Менш поширеними виявилися ігрові методики (51 згадка, 11 %), практичні заняття (48 згадок, 10 %) та інтерактивні тренінги (34 згадки, 7 %). Загалом результати відображають домінування цифрових інструментів та традиційних лекційних форматів, водночас інтерактивні та прикладні методики поки застосовуються обмежено.

Отже, цифровізація антидопінгової освіти відкриває широкі можливості для масового охоплення спортсменів, однак водночас зберігається дефіцит практично-орієнтованих і міжособистісних видів навчальних занять. Відсутність балансу між онлайн та офлайн форматами може обмежувати розвиток критичного мислення, комунікативних навичок і ціннісного ставлення до принципів «чистого спорту». Тому актуальним завданням є поєднання цифрових технологій із інтерактивними, тренінговими та ігровими методиками, що сприятиме глибшому засвоєнню знань і стійкому формуванню антидопінгової культури серед спортсменів різної кваліфікації.

У процесі антидопінгової освіти найбільш популярними темами були цінності «чистого спорту» (16 % від усіх згаданих тем) та наслідки використання допінгу (15 %). Значну увагу також приділяли правам і обов'язкам спортсменів у межах допінг-контролю (15 %) та вивченню переліку заборонених речовин і методів (14 %). Дещо меншою мірою (близько 12%) розглядалися питання, пов'язані з процедурами тестування та ризиками, що виликають у наслідок вживання харчових добавок. Найрідше серед базових тем згадувалися функціонування системи ADAMS (9 %) та питання терапевтичного використання заборонених речовин (7 %).

Таким чином, чинні освітні програми охоплюють основні аспекти антидопінгової тематики – етичні засади, перелік заборонених засобів і наслідки їх застосування, – однак недостатньо висвітлюють специфічні питання, пов'язані з процедурною складовою (система ADAMS, допінг-контроль) та правовим регулюванням терапевтичного використання відповідних засобів.

Опитування свідчить про обмежену інституційну взаємодію між спортсменами та національними спортивними федераціями у сфері антидопінгової

підтримки. Лише третина респондентів повідомила про отримання тематичних консультацій чи допомоги, тоді як понад половина (53 %) ніколи не зверталася за подібною підтримкою. Ще 17 % опитаних відзначили, що зверталися, однак допомоги не отримали. Очевидно, що нерегулярність консультацій і відсутність системної допомоги спортсменам знижують ефективність реалізації антидопінгової політики. Доцільним є посилення координації з цього питання між НАДЦ та спортивними федераціями.

Серед респондентів 134 особи (31 %) уже мають вищу або фахову передвищу освіту за спеціальністю «Фізична культура і спорт», ще 85 учасників (20 %) перебувають у процесі навчання за цим напрямом. У межах цієї групи понад половина (53 %) підтвердили наявність у своїх освітніх програмах дисциплін чи тем, пов'язаних з антидопінговою діяльністю, тоді як 25 % зазначили про їх відсутність, а 22 % не змогли однозначно відповісти. Отримані дані вказують, що система професійної підготовки у сфері фізичної культури і спорту наразі не гарантує сталого засвоєння антидопінгових знань, що обумовлює потребу вдосконалення освітніх програм з метою формування відповідної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз результатів опитування дозволив виокремити теми, які спортсмени вважають найбільш пріоритетними у межах антидопінгової освіти. Найвищі оцінки отримали питання, пов'язані з наслідками вживання допінгу для здоров'я та переліком заборонених речовин і методів – 4,4 бала за п'ятибальною шкалою. Дещо нижче респонденти оцінили прав (4,3 бала).

Результати також показали, що найефективнішими формами антидопінгової освіти спортсмени вважають практичні заняття (середній бал – 4,04), які сприяють формуванню прикладних навичок і застосуванню знань у реальній спортивній діяльності. Посередні оцінки отримали інтерактивні тренінги (3,76), цифрові тренінги (3,75) та ігрові методики (3,74), що вказує на позитивне сприйняття динамічних, гнучких та досвідно-орієнтованих форм навчання. Натомість лекції та семінари (3,35), а також вебінари й онлайн-курси (3,32) респонденти оцінили найнижче.

Наведені показники свідчать про зміну пріоритетів у сприйняття ефективних форматів антидопінгової освіти. Спортсмени дедалі частіше віддають перевагу практично-орієнтованим, інтерактивним і цифровим форматам навчання, які забезпечують вищий рівень залученості та кращу інтеграцію знань у спортивну практику. Така тенденція підкреслює необхідність переорієнтації освітніх програм від переважно інформаційних форматів до компетентнісних моделей

навчання, що формують сталі навички доброчесної поведінки та відповідальності спортсменів.

Результати опитування показали, що спортсмени підтримують диференційований підхід до визначення частоти проведення антидопінгових освітніх заходів залежно від рівня їхньої змагальної активності. Для атлетів елітного рівня – учасників Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських ігор, Всесвітніх ігор, чемпіонатів світу та Європи – найпоширенішою була відповідь «під час усієї підготовки до змагань» (37%, 30% і 29% відповідно), що свідчить про усвідомлення необхідності постійного освітнього супроводу. Натомість спортсмени, які змагаються на національному та регіональному рівнях або лише розпочинають спортивну кар'єру, частіше обирали варіант «один раз на рік» (35%, 45% і 43% відповідно).

Отримані результати підтверджують доцільність впровадження поетапної, диференційованої системи антидопінгової освіти, що враховує рівень спортивної кваліфікації, досвід та інтенсивність змагальної діяльності. Зазначений підхід дозволить забезпечувати безперервність освітнього процесу для атлетів найвищого рівня, одночасно поступово розширювати базові знання та навички у спортсменів дитячо-юнацького спорту. Впровадження модульної структури навчання, адаптованої до потреб різних груп, сприятиме підвищенню ефективності антидопінгової просвіти та формуванню сталих установок доброчесної поведінки у спорті.

Найефективнішими каналами інформування про принципи «чистого спорту» спортсмени вважають цифрові платформи з візуально насиченим контентом. Найчастіше респонденти зазначали YouTube (78 %) та Instagram (72 %), що особливо актуально для молодіжної аудиторії. Понад половина опитаних (51 %) відзначили офіційний вебсайт НАДЦ як надійне джерело перевіреної інформації, а Telegram-канали (49 %) – як зручний і оперативний засіб комунікації. Водночас соціальна реклама на телебаченні й радіо (28 %), Facebook (27 %) та електронна пошта (17 %) отримали суттєво менше підтримки, що свідчить про зниження їхньої комунікативної ефективності у порівнянні з новітніми цифровими медіа, орієнтованими на інтерактивність і швидке споживання контенту. Зазначене зумовлює необхідність активнішої присутності НАДЦ, спортивних федерацій і партнерських організацій у цифровому просторі, зокрема через розвиток інтерактивних платформ, відеоконтенту та соціальних компаній у мережах, популярних серед спортсменів молодшого покоління.

Дискусія

В останніх наукових дослідженнях наголошується, що проведення просвітницьких антидопінгових заходів є все більш актуальним завданням у межах боротьби із застосуванням допінгу, підкреслюючи необхідність поглиблення роз'яснювальної та профілактичної роботи серед учасників спортивної діяльності [9, 7]. Дослідники погоджуються, що загальна політика протидії допінгу в Україні сформована лише частково, а наявні антидопінгові освітні програми викликають питання щодо їхнього змісту, ефективності та напрямів удосконалення [3].

Автори визнають обмежену кількість наукових досліджень українських фахівців у цій сфері, на відміну від зарубіжних вчених, які значно більше уваги приділяють питанням профілактики, просвітництва та модернізації освітніх підходів у боротьбі з допінгом [4]. Особливо підкреслено потребу у розвитку системи науково обґрунтованих освітніх заходів, які б не лише інформували про заборонені речовини, а й формували у спортсменів етичну культуру, відповідальність і цінності чесної гри [5]. Окрім цього, автори зазначають, що поряд із генетичними тестами, біопаспортами та технологічним контролем, важливою складовою боротьби з допінгом є формування культури «чистого спорту», яка має починатися ще з дитячого віку [6].

Результати проведеного нами опитування спортсменів України узгоджуються з цими висновками, підтверджуючи наявність прогалин у вітчизняній системі антидопінгової освіти, зокрема фрагментарність охоплення цільових аудиторій, недостатню участь закладів освіти і спортивних федерацій, а також обмежене представлення етичного компонента в освітніх програмах.

Аналіз закордонних освітніх антидопінгових систем доводить, що вітчизняна система значно поступається зарубіжним моделям за рівнем інтеграції, обов'язковості та технологічного забезпечення, але має потенціал до модернізації через імплементацію міжнародних практик [1]. Визначається, що ключовими напрямками розвитку антидопінгової освіти в Україні мають стати розширене використання цифрових платформ, упровадження інтерактивних методів навчання, посилення етичного компоненту, а також обов'язковості проходження освітніх програм для всіх учасників спортивного руху [11, 12]. Порівняльний аналіз доводить, що саме освітньо-превентивна стратегія, на відміну від карально-контрольної, забезпечує сталий розвиток культури «чистого спорту» [13, 16]. Ці гіпотези узгоджуються з результатами проведеного нами емпіричного дослідження, яке підтвердило

високий запит спортсменів на сучасні, інтерактивні та цифрові формати навчання, а також потребу в посиленні ролі етичної та ціннісної складової у формуванні культури «чистого спорту». Отримані дані вказують, що модернізація української системи антидопінгової освіти можлива шляхом визначення особливостей інтеграції саме таких підходів, які вже довели ефективність у провідних міжнародних практиках.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що спортсмени високо оцінюють значення антидопінгової освіти як важливого елемента своєї професійної підготовки. Отримані дані підтверджують необхідність системної, безперервної та багаторівневої освітньої роботи, яка б охоплювала всі етапи спортивного розвитку – від суб'єктів дитячо-юнацького спорту до закладів вищої освіти.

У висновках попередніх наукових досліджень наголошується, що ефективна боротьба з допінгом є неможливою без системної антидопінгової освіти, орієнтованої на профілактику, виховання етичної культури та підвищення педагогічної компетентності тренерів і викладачів [14]. Як зазначають автори, перехід від репресивної до превентивно-освітньої моделі антидопінгової політики дозволяє формувати свідоме, стійке неприйняття допінгу серед спортсменів і створює умови для сталого розвитку культури «чистого спорту» [15, 16].

Таким чином, отримані в рамках дослідження емпіричні дані корелюються з наявними науковими дослідженнями у цій сфері, які наголошують на важливості переходу від фрагментарних освітніх ініціатив до системної, безперервної та інтегрованої політики, що поєднує формальні й неформальні підходи до навчання [10, 18]. Результати доповнюють попередні наукові напрацювання, уточнюючи сучасні запити спортсменів і напрями модернізації освітніх практик в українському контексті.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розширення емпіричної бази шляхом проведення соціологічного опитування тренерів і фахівців підтримки спортсменів, а також здійснення комплексного SWOT-аналізу системи антидопінгової освіти в Україні. Це дозволить оцінити ефективність окремих освітніх інструментів, визначити вплив різних форматів навчання на поведінкові зміни спортсменів і виокремити найрезультативніші моделі інтеграції антидопінгової освіти у спортивну підготовку. Таким чином, дослідження не лише узгоджується з науковими тенденціями у цій галузі, а й робить внесок у формування науково обґрунтованої моделі розвитку системи антидопінгової освіти в Україні.

Висновки

Визначено високий рівень зацікавленості спортсменів у здобутті антидопінгових знань та усвідомлення ними важливості освітнього компоненту у запобіганні порушенням антидопінгових правил. Основними джерелами таких знань залишаються неформальні канали – тренери, спортивні медіа та соціальні мережі. НАДЦ та національні спортивні федерації відіграють помітну, але нерівномірну роль у поширенні достовірної інформації, що вказує на потребу посилення координації між ключовими суб'єктами антидопінгової освіти для підвищення її системності та ефективності.

Понад половина респондентів брали участь у спеціальних освітніх програмах, найчастіше на базі платформи ADEL WADA, однак охоплення залишається обмеженим для спортсменів нижчих рівнів підготовленості. Це визначає актуальність створення багаторівневої системи антидопінгової освіти, що враховує кваліфікаційний рівень, досвід і вік спортсменів.

Зміст існуючих програм переважно зосереджений на етичних і медико-правових аспектах, тоді як процедурні питання (ADAMS, допінг-контроль, терапевтичне використання) висвітлені недостатньо. Спортсмени чітко усвідомлюють, у яких формах вони хотіли б отримувати антидопінгову освіту: найбільш ефективними визнано практичні заняття, інтерактивні тренінги та навчання на базі цифрових платформ, тоді як традиційні лекційні формати сприймаються як менш результативні.

Виявлено підтримку ідеї диференційованого підходу до частоти освітніх антидопінгових заходів: спортсмени високої кваліфікації схильні до постійного освітнього супроводу, тоді як інші групи – до періодичних навчань. Цифрові канали комунікації (YouTube, Instagram, офіційний сайт НАДЦ, Telegram) визнано найбільш дієвими для поширення знань і формування культури «чистого спорту».

Подальший розвиток антидопінгової освіти потребує поєднання цифрових технологій з інтерактивними методами, поглибленні практичного змісту програм та підвищенні ролі НАДЦ, спортивних федерацій і закладів освіти у забезпеченні системності та ефективності роботи з формування культури «чистого спорту» в Україні.

Висловлення вдячності. Щиро дякуємо всім учасникам опитування за активну співпрацю, надану інформацію та цінні коментарі. Особливу подяку висловлюємо НАДЦ, спортивним федераціям, місцевим органам влади та тренерам за всебічне сприяння у проведенні дослідження.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність будь-якого конфлікту інтересів.

Джерела та література

1. Коваль К. О., Дутчак М. В. Аналітичний огляд міжнародного досвіду з формування та реалізації освітніх програм у системі антидопінгової діяльності в спорті. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2024. № 3 (67). С. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-03-03-11>
2. Коваль К., Дутчак М. Проблематика формування та реалізація освітніх програм у системі антидопінгової діяльності у спорті. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2024. № 42. С. 18-25. DOI: <https://doi.org/10.15330/fcult.42.18-25>
3. Лазурко Ю. М., Пітин М. П., Еделев О. С. Зміст науково-методичного обговорення антидопінгової діяльності у спорті. *Olympicus : науковий журнал*. 2024. № 3. С. 80-87. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/21458>
4. Манзюк В. В., Заборовський В. В. Міжнародно-правові стандарти щодо боротьби з допінгом у професійному спорті. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія Право*. 2023. Т. 2, Вип. 76. С. 220-226. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281638/275862>
5. Мельніков А. В., Шинкарук В. О., Жиров Д. В. Допінг та його вплив на спортивну конкурентоспроможність. *Південноукраїнські мистецькі студії*. 2024. № 1. С. 34-37. DOI: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-1.6>
6. Павлюк Є., Антонюк О., Павлюк О. До проблеми використання заборонених препаратів в олімпійському та професійному спорті. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2025. Т. 2, № 1. С. 45-52. DOI: [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).68](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).68)
7. Сергатиєв М. О., Сергата Н. С., Кий О. Г. Методи боротьби з допінгом у професійному спорті. *Фізичне виховання та спорт*. 2023. № 4. С. 140-146. DOI: <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2023-4-17>
8. Хіменес Х., Пітин М., Задорожна О., Стельмах Ю. Актуальні стратегії антидопінгової освіти національного рівня (приклад Німеччини, Норвегії, Австралії та України). *Академічні візії*. 2025. № 42. С. 1-11. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1951>
9. Шинкарук О. А. Допінг у кіберспорті: виклики, підходи й перспективи правового врегулювання. *Спортивна медицина і фізична реабілітація*. 2025. № 1. С. 45-54. DOI: <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.1.5>
10. Bafna P. Challenges to the anti-doping regulations in esports. *Journal for Sports Law, Policy and Governance*. 2022. Vol. 2, No. 1. P. 133-144. URL: <https://pure.jgu.edu.in/id/eprint/1921/>
11. Deng Z., Guo J., Wang D. et al. Effectiveness of the World Anti-Doping Agency's e-learning programme for anti-doping education on knowledge of, explicit and implicit attitudes towards, and likelihood of doping among Chinese college athletes and non-athletes. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*. 2022. Vol. 17, Article 31. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13011-022-00459-1>
12. Hurst P., Ring C., Kavussanu M. Moral values and moral identity moderate the indirect relationship between sport supplement use and doping use via sport supplement beliefs. *Journal of Sports Sciences*. 2022. Vol. 40(10). P. 1160-1167. DOI: <https://doi.org/10.1080/02640414.2022.2053387>
13. Hurst P., King A., Massey K., Kavussanu M., Ring C. A national anti-doping education programme reduces doping susceptibility in British athletes. *Psychology of Sport and Exercise*. 2023. Vol. 69. Article 102512. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2023.102512>
14. Manges T., Seidel K., Walter N., Schüler T., Elbe A. M. Answering the call for values-based anti-doping education — an evidence-informed intervention for elite adolescent athletes in Germany and Austria. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2022. Vol. 4. Article 859153. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2022.859153>
1. Koval, K. O., & Dutchak, M. V. (2024). "Analitichnyi ohliad mizhnarodnoho dosvidu z formuvannia ta realizatsii osvutnikh prohrm u systemi antydropinhovoi diialnosti v sporti" [Analytical review of international experience in the development and implementation of educational programs in the anti-doping system in sports]. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 3(67), pp. 3-11. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-03-03-11> [in Ukrainian].
2. Koval, K., & Dutchak, M. (2024). "Problematyka formuvannia ta realizatsiia osvutnikh prohrm u systemi antydropinhovoi diialnosti u sporti" [Issues of development and implementation of educational programs in the anti-doping system in sports]. *Bulletin of the Precarpathian University. Series: Physical Culture*, 42, pp. 18-25. DOI: <https://doi.org/10.15330/fcult.42.18-25> [in Ukrainian].
3. Lazurko, Yu. M., Pityn, M. P., & Edelev, O. S. (2024). "Zmist naukovometodychnoho obhovorennia antydropinhovoi diialnosti u sporti" [Content of the scientific and methodological discussion of anti-doping activities in sport]. *Olympicus: Scientific Journal*, 3, pp. 80-87. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/21458> [in Ukrainian].
4. Manziuk, V. V., & Zaborovskyi, V. V. (2023). "Mizhnarodno-pravovi standarty shchodo borotby z dopinhom u profesiinomu sporti" [International legal standards for combating doping in professional sport]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Law Series*, vol. 2, issue 76, pp. 220-226. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281638/275862> [in Ukrainian].
5. Melnykov, A. V., Shynkaruk, V. O., & Zhyrov, D. V. (2024). "Dopinh ta yoho vplyv na sportyvnu konkurentospromozhnist" [Doping and its impact on sports competitiveness]. *Southern Ukrainian Art Studies*, 1, pp. 45-52. DOI: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-1.6> [in Ukrainian].
6. Pavliuk, Ye., Antonyuk, O., & Pavliuk, O. (2025). "Do problemy vykorystannia zaboronenykh preparativ v olimpiiskomu ta profesiinomu sporti" [On the problem of using prohibited substances in Olympic and professional sport]. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, vol. 2, no. 1, pp. 45-52. DOI: [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).68](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).68) [in Ukrainian].
7. Serhatii, M. O., Serhata, N. S., & Kyi, O. H. (2023). "Metody borotby z dopinhom u profesiinomu sporti" [Methods of combating doping in professional sport]. *Physical Education and Sport*, 4, pp. 45-52. DOI: <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2023-4-17> [in Ukrainian].
8. Khimenes, Kh., Pityn, M., Zadorozhna, O., & Stelmakh, Yu. (2025). "Aktualni stratehii antydropinhovoi osvity natsionalnoho rivnia (pryklad Nimechchyny, Norvehii, Avstralii ta Ukrainy)" [Current strategies of national-level anti-doping education (the case of Germany, Norway, Australia, and Ukraine)]. *Academic Visions*, 42. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1951> [in Ukrainian].
9. Shynkaruk, O. A. (2025). "Dopinh u kiberporti: vyklyky, pidkhody y perspektyvy pravovoho vrehuliuvannia" [Doping in esports: challenges, approaches and prospects for legal regulation]. *Sports Medicine and Physical Rehabilitation*, 1, pp. 45-54. DOI: <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.1.5> [in Ukrainian].
10. Bafna, P. (2022). Challenges to the anti-doping regulations in esports. *Journal for Sports Law, Policy and Governance*, vol. 2, no. 1, pp. 133-144. URL: <https://pure.jgu.edu.in/id/eprint/1921/>
11. Deng, Z., Guo, J., Wang, D. et al. (2022). Effectiveness of the World Anti-Doping Agency's e-learning programme for anti-doping education on knowledge of, explicit and implicit attitudes towards, and likelihood of doping among Chinese college athletes and non-athletes. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, vol. 17, Article 31. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13011-022-00459-1>

15. Otmar Weiss, Gilbert Norden. *International Studies in Sport and Society*. Leiden: Brill, 2021. Vol. 1. URL: <https://brill.com/view/serial/SPRT>
16. Richardson A. Entering Cheat Codes or to Play True: Where is Anti-Doping Going Within Esports? *International Journal of Esports*. 2024. 1(1). URL: <https://www.ijesports.org/article/144/html>
17. Ring C., Kavussanu M., Gürpınar B. Basic values predict doping likelihood. *Journal of Sports Science*. 2020. Vol. 38(4). P. 357-365. DOI: <https://doi.org/10.1080/02640414.2019.1700669>.
18. Woolf J. R. An examination of anti-doping education initiatives from an educational perspective: Insights and recommendations for improved educational design. *Performance Enhancement & Health*. 2020. Vol. 8. Article 100178. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.peh.2020.100178>
19. World Anti-Doping Agency. 2027 Code & IS Update Process - Concepts for Consideration and Feedback - ISE [Електронний ресурс]. Montréal: WADA, 2025. URL: <https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2025-04/2027%20Code%20%26%20IS%20Update%20Process%20-%20Concepts%20for%20Consideration%20and%20Feedback%20-%20ISE.pdf>
20. World Anti-Doping Agency. Summary of Major Changes: ISE Second Draft [Електронний ресурс]. Montréal: WADA, 2025. URL: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2025-02/Summary%20of%20Major%20Changes_ISE_Second%20Draft.pdf
12. Hurst, P., Ring, C., & Kavussanu, M. (2022). Moral values and moral identity moderate the indirect relationship between sport supplement use and doping use via sport supplement beliefs. *Journal of Sports Sciences*, vol. 40(10), pp. 1160-1167. DOI: <https://doi.org/10.1080/02640414.2022.2053387>
13. Hurst, P., King, A., Massey, K., Kavussanu, M., & Ring, C. (2023). A national anti-doping education programme reduces doping susceptibility in British athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 69, Article 102512. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2023.102512>
14. Manges, T., Seidel, K., Walter, N., Schüler, T., & Elbe, A. M. (2022). Answering the call for values-based anti-doping education — an evidence-informed intervention for elite adolescent athletes in Germany and Austria. *Frontiers in Sports and Active Living*, vol. 4, Article 859153. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2022.859153>
15. Weiss, O., & Norden, G. (2021). *International Studies in Sport and Society*. Leiden: Brill. Vol. 1. URL: <https://brill.com/view/serial/SPRT>
16. Richardson, A. (2024). Entering Cheat Codes or to Play True: Where is Anti-Doping Going Within Esports? *International Journal of Esports*, 1(1). URL: <https://www.ijesports.org/article/144/html>
17. Ring, C., Kavussanu, M., & Gürpınar, B. (2020). Basic values predict doping likelihood. *Journal of Sports Science*, vol. 38(4), pp. 357-365. DOI: <https://doi.org/10.1080/02640414.2019.1700669>
18. Woolf, J. R. (2020). An examination of anti-doping education initiatives from an educational perspective: Insights and recommendations for improved educational design. *Performance Enhancement & Health*, vol. 8, Article 100178. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.peh.2020.100178>
19. World Anti-Doping Agency. (2025). *2027 Code & IS Update Process - Concepts for Consideration and Feedback - ISE* [Electronic resource]. Montréal: WADA. URL: <https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2025-04/2027%20Code%20%26%20IS%20Update%20Process%20-%20Concepts%20for%20Consideration%20and%20Feedback%20-%20ISE.pdf> (accessed: 03.10.2025).
20. World Anti-Doping Agency. (2025). *Summary of Major Changes: ISE Second Draft* [Electronic resource]. Montréal: WADA. URL: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/2025-02/Summary%20of%20Major%20Changes_ISE_Second%20Draft.pdf

Дата першого подання статті до публікації: 10.12.2025

Дата прийняття статті до публікації після рецензування: 27.12.2025

Дата публікації: 30.01.2026